

Рецензія

УДК 323.1(477)

DOI <https://doi.org/10.35433/history.112097>

Журба Олег,

професор, доктор історичних наук
завідувач кафедри історіографії,
джерелознавства та архівознавства

Дніпровського національного
університету імені Олеся Гончара

zhurba.oi@i.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7800-0743>

ПОЛЯКИ В ІСТОРІЇ ПРИДНІПРОВ'Я ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТ.

(Рец на кн.: Заруба В. Половиця половецьких степів. Життя та наукова праця Мар'яна Дубецького у Придніпров'ї впродовж 1874–1880 рр. Дніпро: Ліра, 2023, 192 с.)

Анотація

Запропоновано рецензію на дослідження дніпровського історика Віктора Заруби, присвяченого діяльності і творчості у Придніпров'ї відомого польського історика та громадського діяча Мар'яна Дубецького (1838–1926). Особлива заслуга автора полягає у поверненні цього імені до регіонального та загальноукраїнського контексту. У дослідженні Віктора Заруби запропоновані концептуальні новації в галузі регіональної історії та історіографії. Джерельна база дослідження спиралася на оригінальні архівні матеріали, біоісторіографічну літературу, его-документи, двотомник автобіографічних та історичних есеїв польського історика. Рецензована робота суттєво розширює уявлення про катеринославську регіональну історіографію як складне, негомогенне, багатонаціональне культурне явище, до якого не можна не включати творчість М. Дубецького, як представника одного із національних потоків катеринославської інтелектуальної еліти, що поряд із іншими творила неповторний, специфічний регіональний культурний ландшафт.

Ключові слова: Мар'ян Дубецький, Катеринослав, Половиця, Кодак, поляки, імперія, національна ідентичність, Придніпров'я, Південна Україна.

Наприкінці 2023 р. у видавництві «Ліра» побачила світ невеличка, ошатна, добре ілюстрована книжка, присвячена діяльності і творчості у Придніпров'ї відомого польського історика та громадського діяча Мар'яна Дубецького (1838–1926), постать якого продовжує активно засвоюватися в сучасній польській історіографії¹. Водночас, його діяльність і праця, міцно пов'язані українським теренами, лише зараз починає вписуватися до проблематики українських істориків.

Головному герою монографії пощастило стати об'єктом наукової уваги відомого дніпровського історика Віктора Заруби. Він є автором ґрунтовних праць в діапазоні від історії козацького війська другої половини XVII – початку XVIII ст. до наукових біографій українських істориків першої половини XX ст. Саме тому від зустрічі із цим текстом очікувалася не лише обіцяна у анотації зацікавленість з боку істориків, краєзнавців, працівників архівних установ, бібліотек та музеїв, але й відкриття у сфері архівної евристики та концептуальні новації в галузі регіональної історії та історіографії.

Актуальність рецензії виправдана не лише її змістом та науковим пафосом, бажанням рецензента висловитися з приводу цього історіографічного явища, але й суто технічними обставинами. Книжка, наклад якої лише 20 примірників, приречена стати бібліографічною екзотикою і, не зважаючи на популярний виклад та есеїстичну манеру дослідження, навряд чи знайде широкого читача.

Найперше, що варто відзначити як ознаку продуманого фахового підходу до постановки та реалізації завдань, так це послідовно проведена контекстуальність викладу матеріалу. Так, визначаючи внесок М. Дубецького в історичну науку, В. Заруба окреслив «історіографічну мапу» Катеринослава останньої чверті XIX–початку XX ст., майже вичерпно представив результати освоєння доробку свого героя в польській, українській та регіональній історіографії. Це надало змогу виявити проблемні вузли, поставити їх у контекст історіографічної ситуації, уникнути герметичності у представленні матеріалу, зробити свої критичні розмисли достатньо аргументованими.

Звернення до постаті М. Дубецького обґрунтовано не лише інтересом до його творчості та життєвого шляху. Проблема монографії поставлена у контекст регіональної історії, де період перебування польського історика на Катеринославщині (1874–1880) є одним із

¹ Wójcik Z. (2017). Marian Dubiecki – z Wołynia na Syberię // *Polskie dziewiętnastowieczne pamiętniki i listy z Ziem Zabrzanych – rola i miejsce w badaniach historycznych*, red. W. Caban, L. Michalska-Bracha, Warszawa, s. 407–417; Pryt, P. (2024). *Powstańcza działalność Mariana Dubieckiego – sekretarza Rusi w Rządzie Narodowym 1863 roku. Prace Historyczne*. Instytut Historii Uniwersytetu Jagiellońskiego. №1. 73–83.

недостатньо досліджених, бідним на документальні джерела, на опубліковані та архівні его-документи. Більше того, в регіональних історичних збірниках наукових праць, що випускалися під час незалежності¹, а також у синтетичних працях з історії Катеринослава² роль і місце польської громади у формуванні міського соціокультурного середовища майже проігнорована.

Джерельна база дослідження спиралася на оригінальні архівні матеріали, біоісторіографічну літературу, его-документи та праці самого М. Дубецького. Проте, як підкреслював автор, основою книжки став двотомник автобіографічних та історичних есеїв польського історика, що побачив світ у Києві у 1914 р. У його другому томі містяться шість нарисів, де у вільній формі аналітичних мемуарів-есе представлені найважливіші, на його думку, місця і події історії Катеринославщини. Вони рельєфно відобразилися у назвах розділів: Половиця, Самарія, Кодак, Пороги, Жовті Води. Не зважаючи на белетризацію, емоційність, стилізацію під розмовну інтонацію цих, В. Заруба справедливо вважає ці нариси важливими джерелами як для біографії та розуміння стилю історичного мислення М. Дубецького, так і для дослідження історії регіону.

Не можна не відзначити й того, що автор виявився конгеніальним своєму герою. Немовби захоплений способом представлення матеріалу М. Дубецьким В. Заруба також надав своїй монографії характеру популярного нарису, де суворя метода академічного дослідження органічно поєднана із публіцистичними роздумами, художніми вставками, прийомми белетризації.

Структура книжки побудована за хронологічним критерієм. Автор пропонує читачеві відправитися шляхами, що пройшов і описав його герой, один із активних учасників Січневого повстання 1863–1864 рр., який після сибірської каторги та заслання, як і багато інших польських повстанців³, повернувся до європейської частини імперії.

¹ З другої половини 1990-х до кінця 2010-х рр. у Дніпропетровську видавалося п'ять науково-краєзнавчих збірників: два в ДНУ ім. Олеся Гончара («Наддніпрянська Україна: історичні процеси, події, постаті» та «Придніпров'я: історико-краєзнавчі дослідження») та три в Національній гірничій академії (зараз – Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»): «Гуманітарний журнал», «Січеславський альманах», «Історія і культура Придніпров'я: невідомі та маловідомі сторінки».

² Яворницький, Д.І. (1989). Історія міста Катеринослава. Д.: Промінь, 197 с. [російською мовою]; Дніпропетровськ: віхи історії (2002). За ред. А.Г. Болебруха. Д., 256 с.; Історія міста Дніпропетровська (2006). Під ред. А.Г. Болебруха. Д., 596 с.; Portnov, A. (2022). Dnipro: An Entangled History of a European City. Boston: Academic Studies Press, 374 p.; Портнов, А., Портнова, Т. (2024). Дніпро. Біографія великого міста в степу. Київ, 208 с.

³ Żurba, O. (2024). Archiwalia dotyczące uczestników powstania styczniowego w zbiorach Archiwum Państwowego Obwodu Dniepropietrowskiego. *Almanach Historyczny*. Instytut Historii

У передмові поданий короткий нарис довгої, складної й надзвичайно насиченої біографії М. Дубецького. Довідуємося, що шляхетський син з Волині навчався на історико-філологічних факультетах у Харківському та Київському університетах, брав активну участь у Січневому повстанні, у 1864 р. був заарештований, засуджений до страти, яка була замінена десятирічною каторгою. Коли ж настала пора повертатися із Сибіру, М. Дубецький свідомо обрав Катеринославську губернію, бо коло його наукових інтересів було тісно пов'язано із історією козацтва. Він вважав за необхідне безпосередньо обстежити ці простори, самому побачити залишки старовини, опитати місцевих жителів щодо легенд, переказів, згадок про минуле.

З 1874 по 1876 рр. М. Дубецький мешкав у Новомосковську, а з 1876 по 1880 рр. – у Катеринославі. Саме цей період зустрічі польського історика із історико-географічними реаліями своїх студій і опинився у центрі уваги монографії. Автор, немовби запрошує читача разом із М. Дубецьким помандрувати і позгадувати про давні часи слободи Половиця, проїхатися по селах лівобережної частини, що виникали на місцях колишніх козацьких поселень, побувати на фортеці Кодак, уважно придивляючись до решток старовини, пожуритися щодо важкої долі польських поселенців у Південній Україні, які приносили до цього дикого краю блага цивілізації. Запрошуючи до такої подорожі, В. Заруба використав тексти М. Дубецького для висловлення власної думки та інтерпретацій щодо порушених у нарисах питань. Більше того, він використовував сюжетну лінію та історичні конструкції польського історика, щоб вступити з ним у змагання, продовжуючи, давню, іще із середини XIX ст., суперечку щодо першості поляків, росіян чи українців у освоєнні (колонізації) Середнього Подніпров'я.

Перший розділ книжки представляє подорож на пароплаві колишнього польського заслання із Києва до Катеринослава у 1874 р. Протягом усього маршруту М. Дубецький не стільки фіксував побачене, скільки рефлексував з приводу втрачених кресів, місць польської слави, зловісної ролі імперської влади, зловтішався провалами планів князя Г. Потьомкіна перетворити Катеринослав на третю столицю імперії. Несприйняття імперських впливів виявилось і в особливостях термінології. Так Катеринослав у М. Дубецького звався Половищею, Новомосковськ – Самаром, а Присамар'я – Самарією, що зближувало цей термін із Сарматією, та «сарматським шляхетським народом» ранньомодерних польських хронік, які ставали джерелом та своєрідними окулярами дослідницької оптики історика.

Другий розділ присвячений перебуванню у Новомосковську, куди М. Дубецький був відправлений катеринославським губернатором на проживання під нагляд поліції. В. Заруба наводить оповідь М. Дубецького про його переїзд з губернського міста до Новомосковська через місцеві села Мануйлівка, Підгороднє та інші, з яскравими описами убогості, степового бездоріжжя, ядовитої пилюки, непролазної грязюки, незрозумілої суміші мов й діалектів та іншими далекими від милих ознак сільської волинської ідилії.

В Новомосковську М. Дубецький прожив менше року, набувши вже влітку 1875 р. дозволу переїхати до Катеринослава. За цей час, окрім читання творів відомих польських письменників та істориків Бельського, Гваньїні, Нарушевича та інших, він активно подорожував, намагаючись емоційно оживити сторінки давньої історії, пов'язані, на його думку, із героїчними сторінками польської минувшини та з руйнівними наслідками володарювання московських загарбників¹. Так кілька разів він покликався на привілей Стефана Баторія 1576 р., що нині визнаний істориками фальсифікатом, в якому Самар названий стародавнім містом. Увесь цей краї, на його переконання, «був продуктом польської цивілізаційної колонізації»², залишки якої він наполегливо шукав і, звісно, знаходив. Обстежуючи Самарський Пустельно-Миколаївський монастир, знайомлячись із місцевими легендами про його походження та доступною літературою, М. Дубецький приходив до висновку, що й ця обитель була заснована польськими шляхтичами, що ставали козаками³. Закоханий у польську старовину історик наполегливо вишукував польське коріння у багатьох своїх новомосковських знайомих та у списках місцевих мешканців. Порівнюючи етнографічні особливості селянських хат Самарії з описами маленьких містечок Малоросії в текстах М.В. Гоголя, він не забував наполягати на тому, що й Гоголь є нащадком польського народу.

Частиною цього розділу став сюжет про колоритного персонажа місцевої історії, ченця Самарського монастиря Крила Трах-Тарловського (1709–1784), якого М. Дубецький, також вважав поляком, своєрідним типажем «націонал-зрадництва», пристосуванства, обмоскалення та колабораціонізму.

Головним персонажем наступного розділу став Катеринослав, де М. Дубецький прожив з 1875 р. по 1880 р. Губернське місто письменник наполегливо і послідовно називав Половицею, іменем козацького хутору, на місці якого й розташувався за планами імперської влади Катеринослав.

¹ Заруба В. ... С. 39.

² Там само ... С. 44.

³ Там само ... С. 46.

Як помітив В. Заруба, М. Дубецький послідовно ігнорував знаки і символи Російської імперії, що були відображені у топографічних реаліях та комеморативних практиках. Так він старанно оминав описи й згадки про таких знакових для тодішнього Катеринослава місць пам'яті як Потьомкінський палац, Преображенський собор, який був закладений Катериною II у 1787 р., пам'ятник самій імператриці. Польській історик переповів загальновідому історію заснування міста Катеринослава, але його фундатором поряд із російською імператрицею вважав також польського короля Станіслава Понятовського та австрійського імператора Йосифа II.

В. Заруба зміг «втягнути» свого героя у безплідну дискусію про час заснування та ім'я «справжнього» фундатора Катеринослава. Подаючи у переказі М. Дубецького докладну біографію запорозького козака Лазаря Глоби, який ще 1743 р. заснував на місці майбутнього Катеринослава хутір з млинами, риболовлями та садами, а до кінця XVIII ст. перетворився на крупного землевласника, В. Заруба зробив і свій внесок у цю дискусію. Вважаючи, як і його герой, справжнім засновником Половиці-Катеринослава запорожця Лазаря Глобу, автору монографії все ж таки не вдалося «позбавити місто імперських коренів». Характеризуючи позицію запорожців під час ліквідації Січі 1775 р., і М. Дубецький, і його біограф називають її колаборантською. Вони одностайно засуджували «справжнього засновника Катеринослава» в тому, що той «перейшов на бік окупанта у 1775 р., щоб уникнути конфіскації своїх маєтностей»¹.

В. Заруба підмітив важливу особливість письменницької стратегії есеїв М. Дубецького. Вони повністю уникають опису сучасного йому міста, обмежуючись загальними та здебільшого дуже негативними характеристиками. Не зважаючи на те, що Катеринослав тих років справді був невеликим як за демографічними, так і за культурно-інтелектуальним параметрами містом, але для того, щоб назвати його «культурно забитим селом»², потрібна була або неабияка упередженість до імперських непольських реалій, або повна, до забуття та ігнорування реалій, зануреність у власні дослідницькі інтереси, далекі від бурхливих подій сучасності. Більше того, саме під час перебування М. Дубецького у Катеринославській губернії, тут мешкало кілька десятків поляків, таких же як і він, учасників Січневого повстання, які були відправлені у цей край під поліцейний нагляд після сибірської каторги³ і нерідко перебували тут у

¹ Заруба В. ... С. 65.

² Там само ... С. 71.

³ Журба, О. (2024). Особові справи учасників польського повстання 1863–1864 років у Державному архіві Дніпропетровської області: джерелознавчий аналіз та інформаційний потенціал. *Рукописна та книжкова спадщина України*. № 4. С. 220–235.

вкрай тяжкому матеріальному стані. Не можна повірити, щоб у таких невеликих містах, як Катеринослав та Новомосковськ М. Дубецький не зустрічав своїх друзів по нещастю. Але у його текстах про них немає навіть згадок. Водночас він налагодив стосунки із представниками впливової частини польської громади Катеринослава – підприємцями, поміщиками, чиновниками, комерсантами, у дітей яких він працював домашнім учителем, репетитором, гувернером. Зблизька спостерігаючи це середовище, М. Дубецький відзначав його моральний занепад, духовну деградацію, відрив від рідної мови і культури (обмоскалення). Водночас, польський історик залишив унікальну інформацію щодо згуртування польської общини в справі спорудження та відкриття костьолу Св. Йосифа, що був освячений у 1878 р. і став осередком польської культури у краї.

Осторонь від основної сюжетної та ідейної лінії представлений розділ, присвячений історії польської родини Абрамовичів, які були пов'язані із головним героєм тим, що він мешкав у них і був вихованцем їхніх дітей. В. Заруба скористався можливістю представити походження роду Абрамовичів, історію його переселення до Катеринославу на початку XIX ст., сімейні зв'язки та соціальні практики. За великим рахунком, перед нами перше історико-генеалогічне дослідження польського роду в Катеринославі, побудоване на значному джерельному матеріалі, який по крихтах здобутий автором як із опублікованих джерел (у тому числі спогадів М. Дубецького), так і з рукописних матеріалів Державного архіву Дніпропетровської області, російського державного історичного архіву, російського державного воєнно-історичного архіву. В центрі уваги цього нарису перебували чотири покоління роду місцевих чиновників Абрамовичів, які побудували у Катеринославі успішну кар'єру, виростили дітей, займали поважне місце у міському освіченому товаристві. В. Заруба передав ставлення М. Дубецького до міграції Абрамовичів і поляків загалом до Подніпров'я як до національної трагедії: «Осиротіла мати РП, втративши своїх синів, які пішли просторами сусідньої агресивної імперії у вигнання»¹. Автор переповідав і коментував епізод з оповіді М. Дубецького про його спільний похід з 15-річним Олександром Абрамовичем на дніпровські пороги, коли юнак зізнався у тому, що не зрозумів звернення до нього польською мовою. Справді, вже батько Олександра прийняв православну віру, одружився із православною полькою, тобто по крові був поляком, але асимільованим у російсько-український мовно-культурний і релігійний простір, що, як пише автор книжки, «дуже вразило етнічно екзальтованого поляка Дубецького»². Немовби опонуючи своєму герою,

¹ Заруба В. ... С.80

² Там само ... С. 81.

автор завершив цей розділ інформацією про віднайдені документи, які підтверджують повернення на історичну батьківщину, до Польщі обидвох доньок Олександра Абрамовича, Ольги і Марії на початку 1920-х рр., після революцій, воєн та смерті батька.

Глибокою повагою у наукових колах М. Дубецький зобов'язаний своєму дослідженню фортеці Кодак. Важливим і необхідним кроком до цього стала його подорож до цієї найпівденнішої польської твердині на Дніпрі. Саме вона опинилася у центрі уваги наступного сюжету як спогадів так і розділу книжки В. Заруби. Цей текст має здебільшого етнографічний та мемуарний характер з описами самого переїзду від Катеринослава до села Старий Кодак, церковної служби у сільській церкві, спілкування з селянами, оглядами місцевості, обмірами параметрів самої фортеці та, звісно, ремінісценціями щодо згубності перебування цієї території під козацькою та імперською владою. Проте, надзвичайно інформативними та оригінальними виявилися зафіксовані народні перекази про чарівні властивості руїн Кодака та про Марусю-калічку, яких немає у жодних інших фольклорних записях. Окрім того М. Дубецький зафіксував глухий відгомін про польську присутність у селянській свідомості, який зберігся через багато поколінь, поступово втрачаючи риси достовірності: згадки про «Яцькові могили» та про вже давно неіснуючий кляштор домініканців.

Наслідком візиту М. Дубецького стало перше в історіографії дослідження з історії Кодака. Воно з'явилося у Кракові 1879 р.¹, а згодом неодноразово перевидавалося, перероблялося та доповнювалося автором. У 2005 р. працю було перекладено російською й опубліковано у репринтному перевиданні «Літописи Катеринославської вченої архівної комісії»². Поява цього твору стала не лише важливим історіографічним фактом у дослідженні історії Південної України на порубіжжі Речі Посполитої та Кримського ханства у середині XVII ст. Представлення в монографії В. Заруби творчої лабораторії та способів історичного мислення польського історика, змушує поставити питання щодо присутності ідей, творів, діяльності М. Дубецького у регіональному історіографічному просторі, знову актуалізуючи проблему інтелектуальних, регіональних, національних ідентичностей істориків України їх взаємодії та динаміки.

Ще один розділ присвячений опису М. Дубецьким своєї екскурсії на дніпрові пороги. Він переповнений авторськими ремінісценціями щодо минулого степового краю, його народів і культур, які навіювали численні

¹ Dubiecki, M. (1879). Kudak. Twierdza kresowa i jej okolice. Monografia historyczna. Kraków. 91 s.

² Дубецький, М. (2015). Кодак, прикордонна фортеця та її околиці. Комент. та ред. В. Грибовського. *Літопис Катеринославської вченої архівної комісії*. Вип. 2. Днепропетровск, С. 353- 500 [російською мовою].

кургани. Пошуки зразків відображення старих часів у фольклорі не увінчалися успіхами, а тому, окрім емоційного піднесення, ця подорож не була корисною з точки зору інформаційної результативності.

Метою наступної степової екскурсії М. Дубецького стали пошуки місця битви на Жовтих Водах 1648 р. Озброївшись наявною історичною інформацією та найнявши транспортний засіб у вигляді брички, М. Дубецький вирушив у свою найдовшу експедицію, – два дні добиралися до села Жовте на річці Жовтій. Тут 19 жовтня 1879 р. внаслідок двогодинного обстеження місцевості сталося, на його думку, видатне історичне відкриття – було локалізоване місце першої битви великої козацької війни, чим історик відразу поспішив поділитися з науковим світом, написавши у Катеринославі присвячену цьому статтю¹. Як справедливо зазначав В. Заруба, безпосереднє обстеження, докладний опис місцевості, креслення, як здавалося історику, фортифікаційних споруд і, додам від себе, велика самовпевненість, зробили М. Дубецького на багато років монополістом у представленні сюжетів початкового етапу Хмельниччини. Проте, констатація того, що «списи довкола місця битви тріщать та ламаються й до нині» не здається перебільшенням².

У стислому представленні одеського періоду М. Дубецького (1880–1883) автор монографії підкреслював його включеність до життя місцевої польської спільноти та наполегливу працю у архіві Коша Війська Запорозького, що на той час був власністю А. Скальковського. З 1883 р. М. Дубецький остаточно переїхав до Кракова, де займався активною освітньою та науковою працею, дожив до незалежності Польщі, продовжуючи до останнього віддано служити Батьківщині на історичному поприщі.

У заключній частині автор монографії поряд із беззаперечними здобутками свого героя в справі актуалізації і розв'язання вузлових питань історії Подніпров'я, наданні цінних етнографічних та мемуарних нарисів з історії і повсякденного життя та польської діаспори регіону піддав гострій критиці історичні інтерпретації М. Дубецького. Їх основою стали герметичні етнонаціональні підходи до розуміння місцевої історії, яка представлялася як процес боротьби прогресивних цивілізаційних впливів польської держави та етнічних поляків з московським імперським варварством, наслідком перемоги якого стала тотальна відсталість та дикунство місцевого населення. В. Заруба продемонстрував обмеженість

¹ Dubiecki, M. (1880). Pole bitwy u Żółtych Wod, stoczonej w maju 1648 r. *Rozprawy i sprawozdania w posiedzien* Wydziału Historyczno-Filozoficznego Akademii Umiejętności. Kraków. S.1–24.

² Заруба В. ...С. 145.

застосування вузьконаціональних підходів до вирішення ключових проблем історії краю, шкідливість національно обмеженої дослідницької оптики для одержання адекватного наукового результату.

Сама ж монографія В. Заруби має всі шанси стати помітним явищем насамперед у дослідженні польської складової історії Південної України (демографічних процесів, історії діаспори, родинної історії, менталітету місцевих поляків). Вона суттєво розширює уявлення про катеринославську регіональну історіографію як складне, негомогенне, багатонаціональне культурне явище, до якого не можна не включати творчість М. Дубецького, як представника одного із національних потоків катеринославської інтелектуальної еліти, що поряд із іншими творила неповторний, специфічний регіональний культурний ландшафт.

Zhurba O. POLES IN THE HISTORY OF THE DNIPRO REGION IN THE SECOND HALF OF THE 19TH CENTURY.

(Review of the book: Zaruba V. Half of the Polovtsian steppes. Life and scientific work of Marian Dubetskyi in Prydniprovya during 1874-1880: Lyra, 2023, 192 p.)

The article offers a review of a study by Dnipro historian Viktor Zaruba on the activities and work of the famous Polish historian and public figure Marian Dubiecki (1838-1926) in the Dnipro region. The author's special merit lies in the return of this name to the regional and all-Ukrainian context. Viktor Zaruba's study proposes conceptual innovations in the field of regional history and historiography. The source base of the study was based on original archival materials, biohistoriographical literature, ego-documents, a two-volume set of autobiographical and historical essays by the Polish historian. The reviewed work significantly expands the idea of Katerynoslav regional historiography as a complex, heterogeneous, multinational cultural phenomenon, which cannot but include the work of M. Dubetskyi as a representative of one of the national streams of the Katerynoslav intellectual elite, which, along with others, created a unique, specific regional cultural landscape.

Key words: Marian Dubiecki, Katerynoslav, Polovytsia, Kodak, Poles, empire, national identity, Prydniprovya, Southern Ukraine

Żurba O. POLACY W HISTORII NADDNIEPRZA W DRUGIEJ POŁOWIE XIX WIEKU.

(Recenzja na ks. Zaruba W. Połowica stepów połowieckich. Życie i działalność naukowa Mariana Dubeckiego na Naddnieprzu w latach 1874–1880: Dniepr: Lira, 2023, 192 s.)

Streszczenie

W artykule przedstawiono przegląd badań historyka Dniepru Wiktora Zaruby, poświęcony działalności i twórczości znanego polskiego historyka i działacza publicznego Mariana Dubeckiego (1838–1926) w regionie Dniepru. Szczególną zasługą autora jest przywrócenie tej nazwy kontekstowi regionalnemu i ogólnoukraińskiemu. Badania Wiktora Zaruby proponują innowacje koncepcyjne w dziedzinie historii regionalnej i historiografii. Podstawę źródłową badań stanowiły oryginalne materiały archiwalne,

literatura biograficzno historyczna, dokumenty własne oraz dwutomowy zbiór esejów autobiograficznych i historycznych polskiego historyka. Recenzowana praca znacząco poszerza ideę katerynosławskiej historiografii regionalnej jako złożonego, niejednorodnego, wielonarodowego zjawiska kulturowego, do którego nie można nie zaliczyć twórczości M. Dubetskiego, jako przedstawiciela jednego z nurtów narodowych katerynosławskiej elity intelektualnej, która wraz z innymi stworzyła unikalny, specyficzny regionalny krajobraz kulturowy.

Słowa kluczowe: Marian Dubecki, Katerynosław, Połowiec, Kodak, Polacy, imperium, tożsamość narodowa, obwód naddniepriański, południowa Ukraina.

Статтю надіслано до редколегії 10.03.2025 р.
Статтю рекомендовано до друку 16.04.2025 р.